

Feliçment, jo sóc una dona

Maria Aurèlia Capmany

MARIA AURÈLIA CAPMANY

Feliçment, jo sóc una dona

Estudi preliminar, propostes de treball
i comentaris de text a cura
d'Isabel Graña

Educaula62
Collecció Educació 62

Collecció dirigida per Carme Arenas

© Hereus de Maria Aurèlia Capmany, 2004
© de l'estudi preliminar, les propostes de treball
i els comentaris de text: Isabel Graña, 2017
© d'aquesta edició: Grup Editorial 62, s.l.u.,
Educaula62

Primera edició: setembre del 2017

www.educaula62.cat
educacio@educaula62.cat

Fotocomposició: Moelmo, s.c.p.

Impressió: Liberdúplex

DIPÒSIT LEGAL: B. 12.493-2017

ISBN: 978-84-15954-44-6

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de
l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació
pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa
a les sancions establertes per la llei.

Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos
Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar
algun fragment d'aquesta obra

(www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

Tots els drets reservats.

TAULA

ESTUDI PRELIMINAR

<i>Maria Aurèlia Capmany: trajectòria vital i literària</i>	11
Orígens i formació	11
Capmany pedagoga i activista cultural	17
Capmany escriptora	21
Maria Aurèlia Capmany i el feminisme	27
 <i>La novel·la: «Feliçment, jo sóc una dona»</i>	 32
L'argument, la trama i el títol de la novel·la	35
L'estructura de la novel·la i el punt de vista narratiu	38
Els personatges i la llengua	41

FELIÇMENT, JO SÓC UNA DONA

<i>Novel·la</i>	45
-----------------	----

PROPOSTES DE TREBALL
I MATERIALS COMPLEMENTARIS

<i>Propostes de treball</i>	377
<i>Temes de debat i activitats recomanades</i>	379
<i>Comentaris de text</i>	381
<i>Textos complementaris</i>	387
<i>Bibliografia</i>	395
<i>Altres recursos en línia</i>	397

On es parla del misteri del meu naixement i de les poques garanties de moralitat de la meva mare. I de com la meva mare va desaparèixer per sempre més de la meva vida.

Vaig néixer al carrer de Jaume Giral, al cor del barri de Santa Caterina. Un barri on la gent no cap a les cases i surt a crits per les finestres i els balcons. L'escala de casa era tan plena que podria datar la meva infància pels graus de coneixement de cada replà. No tots els replans eren iguals per a mi, n'hi havia de propicis, n'hi havia de tèrbols, que procurava passar gairebé amb els ulls clucs.

La meva mare tenia una habitació rellogada al tercer pis. Era una habitació petita que donava al celobert, un canal per on desembocaven crits i plors i rialles i renecs i unes pregàries que també podien semblar renecs, tan exigents i amb tanta urgència les feien.

La meva mare guardava els seus tresors en dues maletes, tancades amb pany i clau, que a mi em semblaven immenses. De tant en tant les obria i jo m'embadocava veient aquella roba fina, roba amb puntes i

tavelles i cintes que parlava d'opulències passades, de riqueses que ja no tenia.

La meva mare era soltera. Jo portava el seu cognom: Milà, i no sé per què em dic Carola. Cada vegada que jo ho preguntava a la meva mare, car al veïnat les noies explicaven per què es deien Rosa o Anita, i sortien les autoritats de les àvies, i les ties, i les padri-nes, la meva mare em mirava amb un aire entre sorprès i cansat i em contestava invariablement:

—A mi què m'expliques!

La meva mare tenia dos domicilis. Molt aviat vaig comprendre que aquell recambró on havia nascut i on havia de tornar sempre no era a casa la meva mare, que ella provenia d'una altra banda i que jo, allí, d'on ella venia, no hi tenia entrada.

Quan sortia de quatre grapes de l'habitació, si per atzar es deixaven la porta oberta i enfilava el corredor fins a arribar a la llum, una llum de color groc que queia d'enlaire des d'un balcó estret i florit que donava al carrer, el meu viatge s'acabava, més aviat o més tard, amb els crits de la senyora Marina, que m'agafava d'un braçat i em tornava al meu cau, bo i tancant la porta.

La meva mare era la filla del porter de can Pujades i el meu pare era el noi Pujades. Tothom ho sabia, ningú no m'ho va dir mai. Al seu moment explicaré l'única vegada que he vist el meu pare.

La porteria de can Pujades era un petit edifici de dues habitacions, amb una cuina i una comuna. Estava situada a l'entrada del recinte de la fàbrica. El recinte era clos amb unes altes parets coronades per tot

de vidrets aguts, de coloraines, que a mi em semblaven d'un luxe prodigiós. A l'altre cantó de les altes parets hi havia un pati gran que voltava la nau principal i més enllà les dependències dels despatxos i més enllà encara, separat per un terraplè d'herba i per unes reixes, apareixien els arcs de can Pujades pròpiament dit, és a dir, els darreres de la casa dels senyors, amb les cotxeres i els safareigs, i les quadres i una cuina molt més ampla i lluminosa que el nostre carrer de Jaume Giral. Mai no vaig entrar a can Pujades per la porta del davant. Quan la meva mare hi anava, a mi em deixava a la cuina. Era un lloc que m'agradava. De fet, si bé es mira, va ser el meu primer auditori.

A mi, la petita casa dels porters, a l'entrada de la fàbrica, ja em semblava un palau. Quan hi anava amb la meva mare hi anàvem de visita, però jo sabia que era a casa d'ella; allò. La seva absència, la seva tornada ritual, un cop per setmana, era com una quarantena que se li imposava pel seu pecat. La meva mare no semblava fer-ne escarafalls. Hauries dit que ho trobava molt bé i complia amb una mansuetud admirable, com si comptés un determinat número de visites que calia fer per obtenir indulgències. Quan hi anàvem fèiem visita i no ens permetíem cap franquesa i la meva mare no parava de dir: «Estigues quieta!».

Sèiem a l'entorn d'una taula quadrada coberta amb una roba d'un vermell tan fosc que semblava engolir la llum. L'avi seia enfront meu i la mare al nostre costat. Hi havia llargues estones en silenci. Només parlava l'avi i la meva mare solia dir-li que sí. Mentrestant, la dona de l'avi em donava berenar. Es deia Paula, era

una dona jove, molt lletja, bigotuda, forta. Potser era bona dona, però es veia clar que no ens tenia cap simpatia ni a la seva fillastra ni a mi. Sempre va ser igual amb mi, em mirava amb els seus ulls petits i aquosos sense gens de bona voluntat, però mai no va fer res per mortificar-me. En aquells temps em donava berenar, arròs amb llet amb canyella i llimona. Jo me'l menjava amb avidesa perquè de seguida vaig tenir bona gana i vaig associar sempre el benestar amb el bon menjar. El primer que va adonar-se d'aquesta meva golafreteria va ser l'avi, que es va interrompre del que deia i advertí:

—Mira quins ullets se li posen de bo que ho troba. Et donarà feina aquesta noia, o si no ja ho veuràs.

Mentre el meu avi, en Salvador Milà, parlava, tenia al davant una capsa de tabac i anava fent cigarrets de paper, amb unes mans grosses, brutes i destres. Tenia també enfront seu una copa molt petita d'anís i xarrupava de tant en tant i llavors feia petar la llengua. Parlava en veu molt baixa, que a mi em semblava un murmurí, i sovint el cigar penjava adherit a la polpa dels llavis i feia encara més difícil saber què deia. Potser no parlava en veu tan baixa, aneu a saber, i era per contrast amb les veus cridaneres del meu celobert que tots els sons, així que entrava en aquell recinte, em semblaven coberts de cotó fluix.

La Paula no deia mai res, després de portar-me el berenar seguia trastejant per la cuina, o seia també a un cantó de la taula i triava mongetes seques o lletíes. Molt aviat vaig aprendre a triar-les al seu costat, totes dues silencioses, com si féssim un joc complicat.

M'agradava triar llegums, potser era la meva primera activitat que establia un ordre que tenia una finalitat. Mentrestant, sentia el murmuri de l'avi i el sí, sí, sí, de la meva mare. És molt probable que totes aquelles explicacions de l'avi es referissin al meu futur. Quan ja era fosc, la meva mare i jo ens n'anàvem.

L'enorme bloc de can Pujades quedava separat de la ciutat. Haviem de caminar per carrers inexistents, amb arbres esparsos, rocs i tolls d'aigua, i les inacabables muralles de maons i d'estacades. Fins que no vèiem l'alta andròmina de l'arc de Triomf no podíem dir que érem a Barcelona.

Jo no sabia que teníem un temps fixat per viure a la nostra cambra, a casa de la senyora Marina, i que passat aquell terme, aquella mena de quarantena, se'ns donaria entrada al recinte del feu Pujades.

No vaig passar mai gana. Temps després, la gent que es dedicava a redimir-me solia fer referència als anys de fam de la meva infància. El cert és que les meves úniques malalties infantils van ser empatxs, racons que se'n deia. La Paula, que no em tenia cap amor, procurava donar-me, sempre que hi anàvem, menjar abundant. La senyora Marina, mentre em resignés a seguir tancada a la cambra, em donava pa amb vi i sucre. Aquest menjar, a més de servir d'esquer, sembla, em deixava una mica borratxa i em quedava ensopida sobre el llit desfet.

La història de la meva mare no podia ser més senzilla. Era una noia robusta que als onze anys semblava ja una matrona. Quan l'avi es va tornar a casar, les dues dones es devien fer molta nosa, però procuraven

no posar conflictes a l'home de la casa, que va tenir sempre una sòlida autoritat i, pel que sembla, fruïa de tota la confiança del vell Pujades.

L'avi Milà era un home fidel que tenia l'amo al corrent de totes les anades i vingudes de la fàbrica, un bon porter, un gos de presa útil que va pagar cara la seva eficiència. La meva mare corria lliurement per tot el clos de la fàbrica. Coneixia bé tots els racons dels jardins i a la cuina la rebien molt bé, i fins amb un cert respecte perquè l'avi tenia aquella estranya autoritat i a més ella tenia un aspecte sa i robust i era llenguallarga i decidida quan l'avi no era al davant. Si els mossos i els criats de la casa intentaven pessigar-la i li deien: «El palpejar no emprenya, noia!», diuen que ella contestava: «Sí, però té un preu».

El noi Pujades devia tenir llavors disset o divuit anys ben aprofitats. La meva mare en tenia setze. No sé com, però deu ser cert, l'avi Milà els atrapava. La meva mare en sortia amb una bona pallissa i l'obligació de ser obedient si no volia trobar-se al carrer per sempre més. Sembla també que, quan el meu avi els atrapava, la mare ja m'esperava. La van tancar a casa, sense parlar amb ningú, i quan va ser hora, és a dir, quan ja va ser ben visible l'embaràs, van llogar l'habitació a casa la senyora Marina, que ja estava advertida. Em van registrar amb el nom de la meva mare. Mai no he vist la meva fe de baptisme. Probablement em van batejar a Sant Pere de les Puelles, i amb la crema de l'any 9 va desaparèixer tot el registre. L'avi explicaria més tard que el vell Pujades es va portar com un senyor. La senyoria dels vells Pujades va planar da-

munt meu pel que sembla fins que em vaig esquitllar d'aquell cercle d'influència. Jo no me'n vaig adonar mai. L'única autoritat que hi havia enfront meu era l'avi Milà, i jo no me l'estimava.

Després he sabut que podia tenir bones raons per no estimar-lo. Era un home vil i va tenir la mort que mereixia. Jo llavors no podia pas saber la seva vilesa, només podia mirar les seves mans peludes com cargolaven els cigarrets, i aquell hàbil girar dels polzes sobre el paper d'una blancor bonica, que s'acabava amb el lliscar reiterat damunt la llengua lluent entre els llavis molsuts. Tots aquests moviments m'atreien i em feien fàstic alhora. Devia tenir un gran sentit familiar, l'avi, i es va preocupar d'aquell parell de dones, mare i filla, que tan malament li van agrair tots els seus desficiis.

No em va fer mai cap carícia. Els seus ulls suaus, com la seva veu, et miraven sempre quan tu no el miraves. Vaig descobrir-ho ben aviat això! Potser hi superposo altres records, però jo diria que és ben bé d'aquell temps que ho recordo. Jo no podia tenir més de cinc anys, perquè va ser al cap de pocs dies d'haver jo complert els cinc anys que vam anar a viure a la porteria. Van posar una cortina que separava l'habitació de l'avi en parts desiguals, i la mare i jo dormíem en un llit arrambat sota la finestra. Després ja no vam fer visita. Ho he de recordar, per tant, d'aquell temps. I és això que recordo: sentia com l'avi em mirava. Sentia com aquella mirada recorria la meua cara, els meus braços, la mà que agafava fort la cullera plena d'arròs amb llet, i llavors, quan jo alçava els ulls del plat per

atrapar aquella mirada, aquella mirada ja no hi era, ràpida, àgil, furtiva es posava sobre el canonet de paper que cruixia lleugerament. Es convertia en un joc, aquesta persecució de mirades, i fins diria que, en algun moment, quan es topaven els ulls en aquell joc, l'avi em mirava seriós i preocupat, com a la defensiva.

Vull justificar aquests records i la presència d'unes imatges reblades a aquell temps, dient que la intensitat amb què es dibuixen deriva de l'oposició d'aquells dos escenaris, a una banda, al bell mig de la ciutat, el moviment incessant, el tub de crits del celobert, l'escala fosca amb els diversos replans i la gent canviant a cada replà, i el carrer ple de criatures que campaven pels seus furs: els petits, fins als límits del carrer de Sant Pere Més Alt, al nord, el de Més Baix al sud, i els altres que ja s'aventuraven pels estrets carrerons: Flasaders, Carders, fins a l'amplada del carrer de la Princesa, i encara, si tan atrevits eren, fins a la font de la plaça de Santa Maria del Mar; i a l'altra, a tocar Sant Andreu, les altes parets de can Pujades, amb la reixa que només s'obria per deixar passar els carros, que deixaven unes roderes profundes en el camí sense empedrar. I al fons, la paret llisa de la gran nau amb les finestres molt altes, d'on sorgia la remor llisa i constant de les plegadores, com un altre silenci. Podies arribar, rodejant la nau, al pati de l'altra banda, i d'allí, per un terraplè d'herba verda, arribaves als darreres d'una gran casa, ampla, com asseguda sobre uns porxos badats. Feia olor de pixum de cavall i de llenya cremada, i a la gran cuina et rebien les olors dels menjars i una llum oliosa i les rialles de les criades i els mossos.

A l'entorn de la caseta quadrada de la porteria tot era silenci. La Paula no parlava mai, semblava que no li calia parlar. L'avi solia seure de cara a la finestra i de sobte, sense dir un mot, desapareixia, i tornava a aparèixer sense ni dir «Déu vos guard». El venien a veure uns amics, segons deia, homes més joves que ell. I mentre ells parlaven ell feia: «Mmmmm! Mmmmm!» i un sorrollet amb la boca com si es xuclés un queixal.

L'avi no duia brusa, com els homes que entraven i sortien per la porta de la banda nord, i els homes que carregaven els carros i feien petar la tralla quan ja havien aconseguit que els cavalls fessin saltar les rodes per damunt la pedra de l'entrada. L'avi portava una bata de color blau marí a sobre d'un gec de llana. Quan feia les sortides ràpides no es treia la bata. Quan se la treia la deixava ben plegada, es raspallava la peça curta i es posava bé la faixa amb un hàbil moviment de colzes.

Tracto de fer comptes i em penso que jo tenia cinc anys quan ens vam quedar a viure a la porteria. Era per l'abril o maig, a la primavera, és segur. Sembla impossible que tingués records tan clars, i potser tenia set anys, però llavors els comptes no em surten. Perquè la meva mare es va escapar de casa al cap d'un any de ser a can Pujades, i jo encara no anava al col·legi quan la meva mare va saltar per la finestra, amb un farcellet a la mà, que va deixar un moment a l'ampit per saltar millor i va desaparèixer sense dir-me adéu.

Sigui com sigui enllestiré l'època del carrer de Jaume Giral per no haver-hi de pensar més. Hi dedicaré tot un capítol, sense preocupar-me de la progressió dels anys, ordenant tan bé com pugui tot el que en re-

cordo. Si la memòria fa trampa i refusa les coses doloroses, jo devia ser feliç al carrer de Jaume Giral, al cor del barri de Santa Caterina. On probablement vaig aprendre a viure al carrer i per això mai no m'ha fet por quedar-me sense teulada.